
TÓTH BAKOS ANITA

**ALTERNATÍV IRÁNYZATOK A ZENEI NEVELÉSBEN AZ
INKLÚZIÓ JEGYÉBEN,
AVAGY, HOGYAN LEHET A ZENE TÉNYLEG MINDENKIÉ**

Bevezetés

Kodály Zoltán híressé vált idézete, a „legyen a zene mindenkié” arra hivatott felhívni a figyelmet, mennyire fontos, hogy az ének, a muzsika, a zenélés öröme, a zenében való tájékozottság, a zenei nevelés és oktatás minden ember életének szerves, sőt, kiemelkedő eleme legyen. Ez a hitvallás szakmai szempontból több szempontból megközelítve is rendkívül helyén való, aktuális és az emberiség fejlődésének javát szolgálja. A zene egyidős az emberiséggel, az idők kezdete óta különös jelentőséggel bír az emberek életében. Ennek konkrét megfogalmazása igazán sokszínű, van, aki szerint a zenének varázsereje van, van, aki szerint gyógyít. Ami minden megfogalmazásban közös, hogy olyan erővel bír, ami befolyással van emberre és környezetére. A zene erejének és jelentős hatásainak tudatosítása indokolta és megalapozta a zeneoktatás fontosságát is. Már az ókori görög nevelésben kulcsfontosságú része volt az oktatásnak a zene a kalokagathia (ép testben ép lélek) eszméjének megvalósításában, ahol is a lélek neveléséhez a zenei nevelést használták eszközül, vagy később, a középkorban is központi szerepet töltött be a hét szabad művészet keretein belül a Quadrivium (négyes út) tudományágain belül.

Minden történeti áttekintés mellett mégis felmerül a kérdés: miért és hogyan? Miben rejlik a zene pozitív, kiemelkedő ereje? Hogyan képes a zene gyógyítani? Hogyan lehet a zene által fejleszteni? Mi az alapja a jól ismert Mozart hatásnak? Valóban okosabb, aki zenét hallgat, vagy zenél? Mi az alapja a zene pozitív transzferhatásának?

A jelenlegi tapasztalat viszont azt mutatja, hogy Kodály méltán híressé vált idézete csak részben állja meg minden helyzetben a helyét. Míg a zene passzív befogadása,

hallgatása, a muzsika átélése mindenki számára valóban elérhető és egy igen pozitívan értékelt lehetőség, úgy a zene elsajátítása, a zenei nevelésben, oktatásban való aktív részvétel bizony nem mindenki számára egységesen elérhető. Ezen felül megfigyelhető, hogy az aktív zenéléshez fűződő viszony is egyénenként rendkívül szélsőséges palettán mozgó attitűdöt képvisel, a legpozitívabbtól a legnegatívabbig.

Jogosan merül fel tehát a kérdés, hogy hogyan és miképp tehető a zene, a zenei nevelés, a zeneoktatás mindenki számára elérhetővé, élvezhetővé, befogadhatóvá, teljesíthetővé nemtől, kortól, egészségügyi állapottól, zenei előképzettségtől, adottságoktól vagy tehetségtől teljesen függetlenül.

Ennek szellemében a zenepedagógia és zeneterápia irányzataiban születtek olyan alternatív módszerek, irányzatok, melyek megalkotói valóban arra törekedtek, hogy a zenei nevelés, a zeneoktatás és az aktív zenélés öröm, sikerélmény legyen, mely hozzájárul a személyiség sokoldalú fejlődéséhez, ami mindenki számára elérhető és teljesíthető.

Jelen tanulmány összefoglalni kívánja azokat az alternatív irányzatokat a zenei nevelésben, melyek megfelelnek a fent említetteknek igényeknek, lehetőségként kínálva új utakat is az inklúzió nevében. Ezen felül fő célja, hogy rámutasson, hogy az irányzatok hogyan és miképp alkalmazhatóak teljes egészében, vagy elemeinek kiemelésével a mai zenei nevelés gyakorlatában az intézményes oktatás és nevelés körülményei közt annak bármely fokán, színterén és követelményrendszerében. További célja kiemelni, hogy a zene, az egyes zeneterápiás és zenepedagógiai irányzatok miképp váltanak ki pozitív hatásokat, alapozva a művészetek multidiszciplináris jellegére és komplexitására, lehetővé teszik a zene, illetve zenei tevékenységek, zenei elemek általi képesség és készségfejlesztést, a harmonikus és komplex személyiségfejlődést.

A zene pozitív transzferhatása:

A történelem során számos feljegyzés említi, hogy a zene varázserővel, gyógyító erővel bír, megnyugtatja a testet és lelket, személyiségformáló hatása van, fejleszt, pozitív transzferhatása lévén más képességeinkre is pozitív hatással van. Arról azonban kevesebb szó esik, mi váltja ki ezeket a rendkívül pozitív hatásokat, mi az oka, hogy a zenének ekkora ereje van személyiségünk és képességeink

fejlesztésében. Jelen fejezetben a szakirodalom által nyert információkat kiegészítve saját tapasztalataimmal és ismereteimmel kívánok egy lehetséges alternatívát kínálni a zene rendkívüli hatásának magyarázatára.

Mint tudjuk, a zene, kiindulva a zene hallgatásából, egy igen komplex jelenség, mely egyidejűleg több, kvalitatív és kvantitatív különbségeket mutató elemből tevődik össze, érintve több tudományterületet is. Egyszerre vannak jelen a művészi elemek mellett a fizika, akusztika, matematika tudományának elemei is. Hiszen az, ahogyan egy hangszer megszólal, a fizika és akusztika tudományából nyert ismereteken alapszik, a harmóniák, hangközök, dalok szerkezete pedig matematikai összefüggéseken alapszanak. Egy hangköz, egy harmónia, egy akkord vagy egy dallam nem más, mint matematikai összefüggésekre épülő szabályok sora. Egy zenei szemelvény szerkezete pedig analógiát mutat a matematikai sorozatok tulajdonságaival. Erre épül a zene tartalmi jellege, esetlegesen szövegezése, ami együtt adja a zene mondanivalóját, hangulatát, érzelmi töltetét, ezáltal az ember lelkivilágára kifejtett hatását. A zenei hangszerek együttes megszólalása, dinamikája, tempója pedig leginkább érzelmi világunkra, hangulatunkra van hatással. Ha élő zenéről beszélünk, úgy nem elhanyagolhatóak a fizikai hatások, melyet a zene, pontosabban a hangszerek, hangok rezgései gyakorolnak az érzékleti modalitásokra, a teljes testre és lélekre. Így nézve a zenehallgatás által egyszerre rengeteg különböző inger éri az embert, melyek a test, a lélek, valamint az agy különböző területeire, részeire hatnak. Ezáltal logikusan feltételezhető, hogy a zene igen komoly, komplex hatást gyakorol az emberre. Egyidejűleg aktivizálja az agyi féltekéket és agyi lebenyek különböző területeit, melyek azon túl, hogy aktív állapotba kerülnek, azonnal össze is dolgoznak, hiszen ezek a különböző jellegű ingerek minden pillanatban, mondhatni állandó jelleggel össze is kapcsolódnak, így biztosítva az azonnali zenei élményt. Ezt a jelenséget Levitin úgy fogalmazta meg, hogy zenei tevékenység során bevonódik az agy szinte minden egy területe¹ (Levitin 2006). Ezt a jelenséget leginkább az agytornához² hasonlíthatjuk, hiszen egyidőben aktivizálásra és együttműködésre sarkallja az egyes agyi területeket. Az agy különböző területei dolgozzák fel az

¹ Az eredeti angol megfogalmazás szerint: “Musical activity involves nearly every region of the brain that we know about and nearly every neural subsystem”.

² Az agytorna kifejezést használja Katarina Zaneč és Katarina Habe HE DEVELOPMENTAL BENEFITS OF EARLY MUSIC EDUCATION – an evaluation study of the two Slovenian projects publikációjában “brain fitness” néven.

akusztikus és vizuális ingereket, érzelmi élményeket, a szövegezett információt, a testre gyakorolt fizikai hatásokat a rezgések által, így az idegrendszer, az idegpályák rendkívüli aktivitást mutatnak zenei élmény hatására.

A zene hallgatásán túl azonban kiemelkedő jelentőséggel bír az aktív tevékenység, legyen az hangszeren játszás, éneklés, zenés-mozgásos tevékenység, zenére történő bármilyen aktivitás, ami tovább növeli az ingerek, így az agyi hatások mértékét. A zene hallgatásán túl az énekhang, vagy bármilyen hangszer megszólaltatása további nagymotoros és finommotoros mozgásokkal egészíti ki agyi aktivitásunkat, melynek pontos, zenéhez igazított kivitelezése kulcsfontosságú. Minden más aktivitás, mozgás, tánc, ének, beszéd, művészeti tevékenység további agyi területeket stimulálnak. Így zenés tevékenység során az említett agytorna csak még intenzívebbé válik, mondhatni, egy teljes agyi aktivitás valósul meg, hiszen más területek aktivizálják a vizuális és akusztikus ingerek feldolgozását, a mozgáskoordinációt, az érzelmi reakciók feldolgozását, a zenéhez való igazodást, dolgozik a memória, a kognitív képességek, a figyelem és koncentráció, az együttműködés. A zenés tevékenyegen túl pedig fontos megemlíteni a zenetanulást, a hangszeres játék formális vagy nem formális jellegű tanulását, ami további pozitív hatásokkal egészíti ki az eddig említetteket. Itt ugyanis a rendszeres, hosszú távú, szervezett zenés tevékenységeken túl tanulási, gyakorlási folyamat zajlik, mely a folyamatos aktivitáson túl az emlékezet, magasabb kognitív képességek és egyéb területeket is aktivizál (Csehiová, 2018).

A zene, illetve zenés tevékenységek más képességekre kiváltott hatásait transzferhatásnak nevezzük. Magát a transzferhatás elnevezést a zenei nevelés során egy komplex tevékenység alatt több ágú fejlődési folyamatként definiálhatjuk. Ez azt jelenti, hogy minden esetben, amikor zenés tapasztalatszerzés, tanulás történik, az hatással van egy másik tanulási folyamatra, tehát az egyes tanulási folyamatok kölcsönösen hatnak egymásra. A zene pozitív transzferhatását ezek alapján tehát úgy értelmezhetjük, hogy a zenei jellegű tevékenységek javítják az egyéb kognitív és tanulási képességeket, gondolkodást és ezen túl hozzájárulnak a személyiség harmonikus fejlődéséhez. Ennek a transzferhatásnak az alapja az a komplex agyi aktivitás, amit a zene, illetve zenei jellegű tevékenységek kiváltanak. A komplex agyi aktivitás működteti az idegpályákat, aktivizálja az agysejtek közti kapcsolatokat, a szinapszisokat, új szinapszisok és idegpályák létrejöttét segíti, aktivizálja a már kialakult

idegpályákat, gyorsítja az egyes agyi területek együttműködését. És ez a fajta agyi aktivitás más, tanulási tevékenységek során is működésbe lép, serkentve így az agyműködést. Fogalmazhatjuk úgy is, hogy magasabb aktivitási szinten, hatékonyabban működteti és tartja az agyat³. Az agyi tevékenység serkentésén túl a zenei jellegű tevékenységek megvalósításához elengedhetetlen a magasabb szintű kognitív képességek, a logikus gondolkodás, alkotókészség, koncentráció működtetése, ami a transzferhatást tovább erősíti (Tóth-Bakos, Csehiová 2016). Ez a fajta transzferhatás az agy működési mechanizmusain túl hatással van az agyi struktúrák szerkezetére is. Csépe Valéria szerint a mai agykutatási eredmények egytől egyig arra utalnak, hogy a zene, és különösen a hangszeres játék az agy szerkezeti és működési változásaival jár. Szerkezeti változás következik be a hallási feldolgozás teljes agykérgi hálózatában, a homlok-lebény figyelmi-végrehajtó funkciókért felelős területein, s a két félteke összeköttetéseit biztosító kérgestest (corpus callosum) egyes területein (Csépe 2017). Csépe felvetését alátámasztják Assal Habibi idegtudós és pszichológus kutatásának eredményei is, aki különbségeket vélt felfedezni a zenészek és nem zenészek agyának struktúrájában (Gersema 2020).

A zene, zenei nevelés transzferhatásának megjelenése a gyakorlatban:

A zene rendkívüli pozitív hatása vitathatatlan, az viszont továbbra is kérdéses, hogyan lehet ezt a rendkívüli hatást célirányosan, fejlesztő céllal hasznosítani, alkalmazni. Nem kevés kísérlet valósult meg ebben a témában és az eredményeket összegezve ellentmondó elméletek és eredmények születtek, így tehát az, hogy a zene valóban pozitív hatással van-e a kognitív képességekre, az intelligenciára, vagy egyéb képességekre, kvantitatív adatokkal kevésbé egyértelműen alátámasztott tény. Felmerül tehát a kérdés, mégis hogyan működik a gyakorlatban a zenei neveléssel történő fejlesztés, mi a titka és miben rejlik páratlan ereje. Saját tapasztalataim alapján arra a megállapításra jutottam, hogy a zene egyik legnagyobb ereje a nem közvetlen fejlesztésben rejlik. Manapság gyakran követett eljárásnak számít, hogy bizonyos fejlesztési célok elérése érdekében konkrét fejlesztő terápiás eljárásokat alkalmazunk, melyek közvetlenül az fejleszteni kívánt

³ Az ilyen jellegű idegrendszeri stimulálás, érlelés a mozgásterápia egyes típusainak alapja is (Strédl, 2017)

képességekre, készségekre fejtik ki pozitív, fejlesztő hatásukat⁴. Zene esetében az elsődleges cél az élményszerzés, zenei hatások átélése, tapasztalása, a zenélés, az önkifejezés, a szórakozás, szórakoztatás. A gyermekek számára egy igazán élvezetes, érdekes időtöltés, aktivitás minden, ami zenével, énekkel, hangszeres, zenés mozgásos és egyéb, zenével kapcsolatos tevékenység. A fejlesztő hatás tehát nem az elsődleges cél, hanem egy érdektevékenység által kiváltott közvetett hatás, akár mellékhatásként is nevezhető. Jelen esetben egy igen hasznos és jelentős, mondhatni kulcsfontosságú pozitív mellékhatás. A zenei tevékenységek az élményszerzés, saját tapasztalatokon keresztül közvetett módon járulnak hozzá a fejlesztéshez játékos, élményszerű, tapasztalat alapú módszerek által. A tapasztalatszerzés, az aktív zenés tevékenység minden esetben működteti az alkotóképességet, a kreativitást, ezáltal nagy hatást gyakorolva a divergens gondolkodásra is. A zenés tevékenységek általában zenével összekapcsolt egyéb tevékenységekre fókuszálnak, mint az éneklés, hangszeres játék, zene és mozgás, zene és dramatizálás, zenei elemek vizuális megjelenése, improvizáció, irányított zenehallgatás, ezen területek egyidejű aktivizálása nagyban hozzájárul az élettani funkciók (pl. vitális tüdőkapacitás), motoros, kognitív és egyéb képességek fejlesztéséhez a transzferhatás által. Stabilizálódnak a már meglévő idegpályák és új szinapszisok, idegpályák alakulnak ki. Rendszeres hangszerjátékkal, zenei tanulmányokkal, a zenei írás-olvasás készség elsajátításával és rendszeres gyakorlásával a mozgáskoordináción, a szem-kéz koordináción túl a magasabb szintű kognitív készségek és a memória aktivitása is megfigyelhető. A zenei jellegű tevékenységek, foglalkozások az esetek nagy részében csoportos jellegűek (akár egy kórusban való éneklés, tánccsoportban, zenekarban, zenei együttesben, csoportos foglalkozáson), így a zenei tevékenység kapcsán a szocializációs aspektus is megjelenik, ugyanis az együttműködés, az egymáshoz igazodás, kölcsönös odafigyelés, egymás segítése nélkül nehezen tud megvalósulni egy csoportos aktivitás, vagy egy közös produktum (Csehiová, 2016).

A zenei nevelés transzferhatásai, így a zen általi fejlesztés sajátossága tehát röviden a következő alappillérekre épülnek:

⁴ Mondhatni ez egy kétirányú folyamat, hiszen az egyes terápiás eljárások meghatározásában kulcsfontosságú szerepe van annak meghatározásában, milyen problémák, illetve fejleszteni kívánt területeken fejtik ki leginkább jótékony hatásukat, illetve az egyes fogyatékosági típusok, kórtani leírások során feltüntetésre kerülnek azok a terápiás irányzatok, amikkel az adott probléma eredményesen kezelhető.

- Közvetett, indirekt módon történő fejlesztés
- Élményszerű, játékos, tapasztalaton és tevékenységeken alapuló fejlesztés
- Különböző jellegű tevékenységterületek összekapcsolása általi fejlesztés
- Agyi aktivitás és idegpályák serkentése, az agy egyes részeinek együttműködésének serkentése, ez által az agy struktúrájának változása
- Rendszeres, szisztematikus tevékenység általi fejlesztés
- Élettani funkciók, motoros és szenzomotoros képességek, kognitív és kommunikációs készségek, memória fejlesztése
- Érzelmi intelligencia, szocializációs képességek, empátia, tolerancia és együttműködési képességek fejlesztése
- Esztétikai ízlésformálás, szépérzék fejlesztése, képzelőerő és fantázia, alkotókészség és kreativitás fejlesztése⁵.
-

A zene fejlesztő hatásával nem kevés szakértő foglalkozott, a teljesség igénye nélkül azonban fontos megemlíteni néhány kifejezést, nevet a témával kapcsolatban. A Mozart hatásként⁶ leírt jelenséget elsőként Frances H. Rauscher idegtudós írta le saját kísérleteinek eredményei alapján, miszerint az előzőleg Mozart zenéjét hallgató kísérleti személyek jobban teljesítettek egy térbeli logikát igénylő feladatban, mint azok, aki más jellegű zenét hallgattak, vagy egyáltalán nem hallgattak zenét (Rauscher, Shaw, 1993). Alfred A. Tomatis fül-orr-gégész arra a felismerésre jutott, hogy zenével, pontosabban hangok segítségével kezelhetőek, gyógyíthatóak bizonyos rendellenességek és szervi bántalmak (Tomatis 1991). Rauscher és Hong Hua Li genetikus közösen arra az eredményre jutottak patkányokon végzett kísérleteikben, hogy Mozart zenéjét hallgatva az állatok jobban teljesítettek bizonyos tanulási és memóriateszteken (Rauscher, Robinson, Jens 1998). Don Campbell kutató *Mozart hatás (The Mozart Effect)*

⁵ A bemutatott felsorolás és értelmezés a szerző saját szerkesztése, jelentős egyezéseket mutat azonban nemzetközi szerzők eredményeivel, mint Welch Graham F., Biasutti Michele, MacRitchie Jennifer, McPherson Gary E., Himonides Evangelos: *The Impact of Music on Human Development and Well-Being*. Frontiers in Psychology. Year 2020/ volume 11. URL=<https://www.frontiersin.org/article/10.3389/fpsyg.2020.01246>. DOI=10.3389/fpsyg.2020.01246. ISSN=1664-1078

⁶ Mozart hatás vagy Mozart effektus néven is elhíresült jelenség legismertebb, legnépszerűbb verziója szerint Mozart zenéjének hallgatásával okosabbak, intelligensebbek leszünk. Ez a megközelítés a tudományos tényeket jelentős elferdítésének tekinthető, a pontatlan és túláltalánosító közlések nem egyszer tudományosnak látszó mítoszok kialakulásához vezettek.

című könyvében írta le saját elméletét, miszerint Mozart zenéjének hallgatása (főképp zongora szonátáinak hallgatása) növeli az intelligenciát és további jótékony hatásokat fejt ki a mentális képességekre, kifejezetten ajánlja gyermekek számára Mozart zenéjének hallgatását a mentális képességekre kifejtett jótékony hatásai miatt (Campbell, 1997).

Magyarországon a zenei nevelés transzferhatásainak jeles kutatója Kokas Klára, aki azon túl, hogy saját kutatásai során igazolta a zenei nevelés pozitív transzferhatását⁷, eredményeire és tapasztalataira alapozva saját koncepciót, zeneterápiás és zeneoktatási módszert hozott létre. Saját kutatási eredményei alapján arra a megállapításra jutott, hogy azok a gyerekek, akik rendszeresen vesznek részt zenei tevékenységekben, zenét tanulnak, más területeken is jobban teljesítenek. Csépe Valéria és munkatársai követéses vizsgálatuk során arra az eredményre jutottak, hogy a komplex énekzenei tréning pozitív hatása statisztikailag jelentősnek bizonyult alsó tagozatos kisdíákoknál a beszédhangok, különösen a gyors változásokkal jellemezhető mássalhangzók eltérésének feldolgozásában (Csépe, 2017). Karres Magdolna és Dr. Nádassy Lászlóné doktori értekezésében közzétett vizsgálataikban kiderült, hogy a mindennapi, vagy gyakori zenei nevelésen részt vevő gyermekek a helyesírást gyorsabban, jobban tanulták meg, anyelvkészségük jelentősen javult az írás, olvasás, fogalmazás terén, javulást mutattak továbbá a számolás terén is (Nádassy, Karres 1981).

Egy újabb, 2014 és 2015 között megvalósult szlovén kutatás eredményei is igazolták a kora gyermekkori (0-3 éve kor) zenés tevékenységek jótékony hatásait, melyek leginkább a pszichomotoros, érzelmi és szociális készségek fejlődése terén mutatkoztak meg (Zadnik, Habe 2017).

Elena Amtmannová szlovák gyógypedagógus Jaroslava Zeleiová cseh zeneterapeuta értelmezése alapján kiemeli a zeneterápia elsődleges prevenciós funkcióját, amit pedagógiai zeneterápiaként említ, mely kifejezetten a zene

⁷ A zene transzferhatásáról Kokas Klára is számos vizsgálatot végzett 1963-64-es tanévben. Vizsgálataiban zenével folytonosan találkozó és zenével nagyon keveset találkozó csoportok eredményeit hasonlította össze különböző területeken, mint a vitális tüdőkapacitás, mozgás, egyensúlyérzék, megfigyelőképesség, hallás, formaérzékelés, számtani feladatok, helyesírási feladatok. Kokas eredményei alapján minden területen jobban teljesítettek a zenei nevelésben többször részesült tanulók (Kokas 1972)

kognitív képességekre (érzékelés és észlelés, emlékezet, figyelem) és fiziológiai funkciókra (mozgáskoordináció, beszéd) gyakorolt pozitív hatására épül (Amtmannová, Jarosová, Kardos 2007, Zeleiová 2007)

Alternatív zenepedagógiai irányzatok:

A 19. századtól kezdődően a világ különböző pontjain, mondhatni egymástól függetlenül tevékenykedő zenészek, zenepedagógusok, zeneterapeuták, a zeneoktatásban jártas szakemberek egyaránt felfigyeltek a zeneoktatásban jelen levő nehézségekre, hiányosságokra és fedezték fel azt, hogy az aktuális zeneoktatási rendszer keretei és teljesítményi követelményei bizony határokat szabnak, akadályokat gördítenek a zenét tanulni vágyók egy része elé. Ennek okán nem mindenki részesülhet egyenlő esélyekkel és mértékben a zene nyújtotta előnyökből és annak fejlesztő erejéből. Nyilvánvalóvá vált, hogy a zeneoktatás követelményei gyakran áthidalhatatlan nehézségeket okoztak az átlagtól való eltérő képességű, fejlődésű, a sajátos nevelési igényű, a fogyatékos gyermekek és felnőttek számára. Továbbá, hogy a zeneterápia, azaz a zene általi fejlesztés és gyógyítás leginkább csak az átlagtól eltérő, betegséggel, fogyatékkal és egyéb hátránnyal élők számára elérhető. Mindezek által, a zenei fejlesztés preventív jellegű alkalmazása is csak elenyésző mértékben jelent meg az egészséges, átlagos emberek oktatásában.

Az alábbiakban azok a szakemberek, zenepedagógusok, zeneterapeuták, valamint az általuk létrehozott és fejlesztett alternatív zeneoktatási irányzatok kerülnek bemutatásra, melyek progresszív jellegük és újszerű szemléletük, megközelítésük által hidat hivatottak képezni a zeneoktatás és a zeneterápia közt, mely által egyszerre, egyidőben képesek megvalósítani a zene oktatását, az aktív zenélés lehetőségét és örömét, a zene általi komplex képesség- és személyiségfejlesztést:

- **Émile Dalcroze koncepciója – Dalcroze-euritmia:** (1865-1950) svájci francia zeneszerző, zenetanár

„A zene úgy hat az egész szervezetre, mint egy varázslatos erő...”

Emile Jaques-Dalcroze

- **Maria Montessori koncepciója – Montessori pedagógia:** (1870-1952) olasz orvosnő, pedagógus és pszichológus

„Kezdeményezni, azután hagyni, hogy a gyermek szabadon kibontakoztathassa képességeit.

Ez a pedagógus feladata.”

Maria Montessori

- **Justine Ward koncepciója – Ward-módszer:** (1879-1975) amerikai származású zongorista

„A gyermekeket meg lehet tanítani, hogy dalban kommunikáljanak, mint a fiatal madarak.”

Justine Bayard Ward

- **Kodály Zoltán koncepciója – Kodály módszer:** (1882-1962) magyar zeneszerző, zenetudós, zenepedagógus és népzene kutató

„Legyen a zene mindenkié!”

Kodály Zoltán

- **Edgar Willems koncepciója:** (1890-1978) flamand (belga származású) zongorista és zenepedagógus

„Fizikai elemeivel a zene a természet törvényeinek alárendeltje.

Lélektani elemeivel az etikus élethez csatlakozik.

Egységében a teljes emberhez szól”

Edgar Willems

- **Carl Orff koncepciója - Orff-módszer:** (1895-1982) német (bajor) zeneszerző, karmester és zenepedagógus

„Mondd el, elfelejtem, mutasd meg, megjegyzem, vonj be, megértem!”

Carl Orff

- **Shinichi Suzuki koncepciója – Suzuki módszer, a szeretet pedagógiája:** (1898-1998) japán hegedűművész, zeneszerző és zenepedagógus

„Minden gyermek képes tanulni.”

Shinichi Suzuki

- **Maurice Martenot koncepciója:** (1898-1980) francia származású csellista, zeneszerző és pedagógus

„Kezdetben volt a ritmus.”

Maurice Martenot

- **Dr. Kovács Géza koncepciója – Kovács-módszer:** (1916-1999) magyar sportoló és pedagógus

„... Végignéztem sorban az eddig kialakult mozgásrendszereket és kiderült, hogy a zenével egyik sem foglalkozik, ... Ki kellett hát valami egészen újat találnom.”

Dr. Kovács Géza

- **Heinrich Ullrich koncepciója – Ulwila (színes kotta) módszer:** (1928-2007) német zenetanár és gyógypedagógus

„A szellemi fogyatékos gyermekek és fiatalok is képesek zenét tanulni, csak a megfelelő módszert kell ehhez megtalálni.”

Heinrich Ullrich

- **Kokas Klára koncepciója - Kokas Klára komplex művészeti programja, mint pedagógia és terápia:** (1929-2010) magyar zenepedagógus és pszichológus

„A mozdulatok szabadsága segíti a zene mély befogadását.”

Kokas Klára

- **Sáry László koncepciója – Kreatív Zenei Gyakorlatok elnevezésű pedagógiai és zeneterápiás módszere:** (1940-) magyar zeneszerző

„A zene öröm, mely játékost és hallgatót egyaránt derűvel és jókedvvel tölt el”

Sáry László

A módszerek sajátossága, hogy egyidejűleg fókuszálnak a zenetanítás mellett a komplex személyiségfejlesztésre, képességfejlesztésre, előtérbe helyezve a zene elsődleges prevenciójára irányuló terápiás jellegét és pozitív transzferhatását. A bemutatott módszerek igazi ereje azok komplex jellegében rejlik, ugyanis a zenei elemek mellett nagy hangsúlyt fektetnek a mozgásra, az aktív hangszerjátékra, az improvizációra, az élményszerűségekre és legtöbbször egyedi módszerrel közelíti meg a zenei írás-olvasás elsajátítását.

A bemutatott módszerek mindegyikében a következő kulcsfontosságú elemek találhatóak:

- **Alternatív megközelítés:** a hagyományos zeneoktatási és hangszer-tanítási módszerektől eltérő alternatívát kínál, melyek szerzői a klasszikus zeneoktatás nehézségeire, hibáira és tökéletlenségeire reagálnak, kilépve a követelményrendszerek és elvárások szigorú rendszeréből.
- **Gyermekközpontúság:** mindegyik módszer legfontosabb alapelve a gyermekközpontúság, a gyermekek szeretete, mely a gyermekek iránti tiszteleten és figyelmen alapszik, figyelembe véve és a gyermekek életkori sajátosságait, fejlettségi szintjét, a képességeik és készségeik szintjét és a gyermeki lét sajátosságait is.
- **Zenei anyanyelv:** a módszerekben a zene egyfajta kommunikációs jelleggel is bír és az anyanyelv elsajátításának analógiájára épül, kialakítva a zenei

anyanyelvet és a zene általi kommunikáció képességét, a zenével történő önkifejezést és közlést.

- **A mozgás és zene egysége:** a mozgás és a zene összekapcsolása, a dallam, vagy a hangmagasság, ritmus vagy egyenletes lüktetés mozdulatokkal, kézjelekkel történő kifejezése, a zene mondanivalójának mozgással, dramatizálással történő megjelenítése fontos szerepet kap minden bemutatott módszerben.
- **Alternatív kottázási módszer:** a zenei írás-olvasáskészség fejlesztését is a hagyományostól eltérő módon valósítják meg, az öt vonalas vonalrendszerben való kottázás mellőzése mellett a kottaolvasás hagyományos módszereire is több alternatívát kínálnak a bemutatott koncepciók. Alapjai a színek (Ulwila), számok (Ward), illetve betűk (Kodály, Orff), képek (Suzuki) vagy szóbeli utasítások (Sáry), és hangsúlyozza, hogy a zenei készségek remekül fejleszthetőek már a kottaolvasási készségek kialakulása előtt. A bemutatott kottázási módszerekkel kottázott dallamok, partitúrák a könnyű eligazodás mellett igazi képzőművészeti remekművek is egyben.
- **Hangszerjáték:** a módszerek mindegyike újszerű megközelítést kínál a hangszeren való játék elsajátítására, melynek a mozgás és testhangszerek alkalmazása mellett a természetközeli eszközök, tárgyak felhasználására, valamint a gyermekek igényeihez és életkori sajátosságaihoz igazított hangszerek (kisebb méretű, könnyen megszólaltatható hangszerek) alkalmazására helyezi a hangsúlyt kiemelve továbbá a tiszta éneklés és a zenehallgatás fontosságát. Egyértelműen kikerülik a hangszeren való játék tanulásának megszokott, formális és kötött, teljesítményorientált módszereit.⁸
- **Értékes zenei anyag:** A bemutatott módszerek mindegyike nagy hangsúlyt fektet a zenei szemelvények, zenehallgatási darabok és dalanyag kiválasztása és összeállítása során a minőség kritériumára. A zenei anyagok alapját csakis értékes, kiváló színvonalú anyag képezheti, a gyerekdaloktól, a népdalok (saját nemzet dalai és más nemzetek dalai egyaránt) és

⁸ Lásd még: Csehiová, Agáta (2020). The Transfer Effect of Musical Activities in Terms of Abilities and Personality Development - About the Results of a Music-Pedagogical Study. *AD ALTA: journal of interdisciplinary research: recenzovaný mezinárodní vědecký časopis*. Vol. 10, no. 2 (2020), p. 46-50. ISSN 1804-7890. WoS.

műdalokon keresztül a komolyzene és más zenei irányzatok kiemelkedően értékes alkotásaiig.

- **Globális megközelítés:** A bemutatott módszerek mindegyike rávilágít a zene transzferhatóságában rejlő erőre, miszerint a zenei képességek fejlesztése csakis az egyéb (motoros, vagy kognitív) készségek és képességek egyidejű fejlesztése által valósulhat meg és fordítva, a zenei képesség- és készségfejlesztés által megy végbe a komplex személyiségfejlődés is.
- **Szabad alkotás:** az improvizáció és a gyermek szabad alkotási készségének támogatása, mely rendkívüli módon fejleszti az önkifejezést, ezáltal a kommunikáció verbális és nem verbális csatornáin történő kifejezését és a személyiségfejlődést.
- **Emocionalitás:** a zene befogadása, átélése és kifejezése pozitívan járul hozzá az érzelmi átélés, érzelmek befogadása és kifejezése terén, saját, illetve mások érzéseinek megértésén keresztül az érzelmi intelligencia fejlesztéséhez.
- **Szocializáció:** A közös zenélés, csoportos alkotás öröme, az egymásra odafigyelés, tolerancia minden bemutatott módszerben jelen van, támogatva a gyermek szocializációs képességeinek fejlődését, a társadalomba való hatékony beilleszkedését.⁹
- **Élményszerzés:** A bemutatott módszerek mindegyike az aktív alkotásra, a gyermek szabad aktivitására, élményszerzés és tapasztalás útján történő tanulásra törekszik. Ez a megközelítés az élménypedagógia alapja – az agy-szív-kéz összekötése.¹⁰
- **Sikerélmény:** A bemutatott módszerek mindegyike a támogató közeg és saját aktivitás fontosságát hangsúlyozzák, ezáltal a gyermekek saját tapasztalataik, élményeik által sikerélményt érnek el. Ez a sikerélmény erősíti önbizalmukat, kezdeményezőkézségüket és nyitottságukat további felfedezések, kihívások keresése irányában¹¹.

⁹ Lásd még: Csehiová, Agáta (2021). With music: Education against university dropout? On the connection between experiential group music sessions and the university dropout process. *Opus et Educatio: online szakmai folyóirat*. Vol. 8, no. 1 (2021), p. 28-37. ISSN 2064-9908

¹⁰ Lásd még: Csehiová, Agáta – Kanczné Nagy Katalin: *Az élménypedagógia helye és szerepe a felsőoktatásban*. Neveléstudományi kutatások a Kárpát-medencei oktatási térben: A 4. Kárpát-medencei Oktatási Konferencia tanulmánykötete. Komárno, SJE, 2019. 362-373 o., ISBN 978-80-8122-310-5, CD-ROM

¹¹ A folyamat megjelenik az élményterápia és a terápiás rekreáció elméletében.

Befejezés:

A tanulmány célja összegezni azokat az elméleti megközelítéseket, melyek megmagyarázzák, és tudományos tényekkel alátámasztják a zene fejlesztő, gyógyító, minden esetben jótékony hatását. Ez a pozitív hatás indokolja azt az irányvonalat, miszerint a komplex személyiségfejlesztés és a megismerőtevékenységek fejlesztésének egyik, ha nem a legmegfelelőbb útja a zene, a zenei nevelés és a zenés tevékenység általi fejlesztés. Ebben az irányban a zenepedagógia és a zeneterápia tudományán belül több olyan alternatív módszer, koncepció is született, melyek ezeknek a fejlesztő céloknak remekül megfelelnek. Jelen tanulmány a módszerek egyenkénti bemutatása helyett inkább arra törekszik, hogy kiemelje azokat az elemeket, pontokat és alapelveket, melyek közösek az itt bemutatott koncepciókban, és amelyekben az inkluzív szemlélet leginkább megvalósul. Ez a megközelítés biztosítja azt, hogy az összegzett technikák és elemek mindenki számára elérhetőek, teljesíthetőek, így válhat a zenei nevelés valóban mindenki számára befogadóvá, csakis így lehet a zene valóban mindenkié. A jelenlegi kutatási és statisztikai adatok egyértelműen felhívják a figyelmet arra, hogy a többségi oktatásban egyre nagyobb számban vannak jelen az integrált tanulók, a sajátos nevelési igényű tanulók, az utóbbi években ugrásszerűen nőni kezdett az átlagtól eltérő fejlődést mutató gyermekek, diákok száma. Ezek az adatok tovább erősítik az inklúzió, a befogadás szükségességét és az igényt arra, hogy minél több irányból valósulhasson meg a fejlesztés és a felzárkóztatás. A tanulmányban bemutatott módszerek és azok egyes elemei kivétel nélkül alkalmasak arra, hogy a többségi zeneoktatás keretein megvalósíthatóvá tegyék a zenei nevelés, a zene általi képesség- és készségfejlesztést, hozzájáruljanak a komplex személyiségfejlődéshez, ezáltal hosszú távon pozitívan befolyásolják az iskolai teljesítményt és az életben való boldogulást.

Felhasznált szakirodalom:

Amtmannová, E., Jarosová, E., Kardos, T. (2007): Aplikovaná muzikoterapia. online: www.t-com.sk/prolp, ISBN 978-80-969813-7-3

Anderson, W. T. (2011). „The Dalcroze Approach to Music Education: Theory and Applications,” *General Music Today* 26, no. 1. 27–33, doi:10.1177/1048371311428979.

Bayard Warm J. (1906). The reform of Church Music. *Atlantic Monthly*. 1906/4. Forrás: <https://media.musicasacra.com/publications/sacredmusic/pdf/ward.pdf>

Campbell, D. (1997). *The Mozart Effect: tapping the power of music to heal the body, strengthen the mind, and unlock the creative spirit*. New York: Avon Books. ISBN 978-0380974184.

Corneille M. (2013). Martenot: Introduction et diffusion de la méthode de ce nom au Canada. *l'Encyclopédie Canadienne*, 16 décembre 2013, *Historica Canada*. <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/fr/article/martenot-introduction-et-diffusion-de-la-methode-de-ce-nom-au-canada>.

Csehiová, Agáta (2018). A zenei képességek és a kisgyermekkorú személyiségfejlődés kölcsönhatása. In: *Új kihívások és pedagógiai innovációk a szakképzésben és a felsőoktatásban: A 8. Trefort Ágoston Szakképzés- és Felsőoktatás-pedagógiai Konferencia tanulmánykötete: A 8. Trefort Ágoston Szakképzés- és Felsőoktatás-pedagógiai Konferencia tanulmánykötete*. Tóth Péter, Simonics István, Manojlovic Helena, Duchon Jenő. Budapest: Óbudai Egyetem, 2018, P. 89-101. ISBN 978-963-449-148-4.

Csehiová, Agáta (2016). Kreatívne vyučovanie a komplementárne činnosti v rámci hudobnej edukácie. In: *Zborník medzinárodnej vedeckej konferencie Univerzity J. Selyeho - 2016: "Súčasný aspekt vedy a vzdelávania" - Sekcie pedagogických vied*. Komárno: Univerzita J. Selyeho, 2016, CD-ROM, s. 274-282. ISBN 978-80-8122-187-3.

Csehiová, Agáta (2020). The Transfer Effect of Musical Activities in Terms of Abilities and Personality Development - About the Results of a Music-Pedagogical Study. *AD ALTA: journal of interdisciplinary research: recenzovaný mezioborový vědecký časopis*. Vol. 10, no. 2 (2020), p. 46-50. ISSN 1804-7890. WoS.

Csehiová, Agáta (2021). With music: Education against university dropout? On the connection between experiential group music sessions and the university dropout process. *Opus et Educatio: online szakmai folyóirat*. Vol. 8, no. 1 (2021), p. 28-37. ISSN 2064-9908.

Csépe V. (2017). A zene hatása a fejlődésre és lehetőségei a gyermekgyógyászatban. Gyermekgyógyászati továbbképző szemle, 22 (4). pp. 83-88. ISSN 1585-4396

Damaceno, G. G. (1990). Personalities in World Music Education No.10 – Edgar Willems. International Journal of Music Education, os-15(1), 39-44. <https://doi.org/10.1177/025576149001500108>

Fekete A. (2018). Sály László: „A zene öröm, mely játékost és hallgatót egyaránt derűvel és jókedvvel tölt el”. Parlando. 2018/5.

Gersema, E. (2020) Neuroscientists’ research reinforces music’s impact on the developing brain <https://dornsife.usc.edu/news/stories/3157/neuroscientists-research-reinforces-musics-impact-on-the-develop/>

Hegy I. (1996). „Az Orff Schulwerk alapelvei és tartalma”. In: Parlando 1996/4

Kis Jenőné (Kenesei É.). (1994). Alternatív lehetőségek a zenepedagógiában. Budapest: Tárogató Kiadó.

Kokas K. (1972). Képességfejlesztés zenei neveléssel. Budapest: Zeneműkiadó. ISBN 963-330-463-6

Kokas K. (1972). Képességfejlesztés zenei neveléssel. Zeneműkiadó, Budapest.

Kokas, K. (1980). A zene és a mozgás együttes felhasználása a személyiségformálásban. Pedagógiai szemle. évf. 6. szám. Budapest ISSN: 0031-3785

Levitin, D. J. (2006). This Is Your Brain on Music: The Science of a Human Obsession. New York: Dutton.

Nádassy L., Karres M. (1981). Az intenzív zenei nevelés hatása a gyermek személyiségének fejlődésére: Doktori értekezés. Szeged: Szegedi Tudományegyetem. o.170-186

Papp B. (2016). Útkeresés a japán zenepedagógiában: a Szuzuki-módszer. Parlando: Zenepedagógiai Folyóirat. 2016/1. 1-21 o. ISSN 0133-2767

Pásztor Zsuzsa (2012): Kovács-módszer. A zenei munkaképesség-gondozás tankönyve. Kovács-Módszer Stúdió, Budapest. 15.

Rauscher FH, Shaw GL, Ky KN. (1993) Music and spatial task performance. Nature. 1993; 365:611.

Rauscher, F. H.; Robinson, K. D.; Jens, J. J. (1998). "Improved maze learning through early music exposure in rats". *Neurol. Res.* 20 (5): 427-32. doi:10.1080/01616412.1998.11740543. PMID 9664590.

Rauscher, Frances H.; Shaw, Gordon L.; Ky, Catherine N. (1993). "Music and spatial task performance". *Nature.* 365 (6447): 611. doi:10.1038/365611a0. PMID 8413624.

Sáry L. (2000). *Kreatív zenei gyakorlatok.* Pécs. Jelenkor kiadó. ISBN 963 676 159 0. ISSN 1217-6702

Sáry L. (2010). *Kreatív zenei gyakorlatok – Módszerem rövid összefoglalása.* In: *Parlando.* 2010/6.

Strédl T. (2017). *Terápiák és nevelés: A terápia szocializációs hatása a nevelésben.* Komárno: Univerzita J. Selyeho, 102 s. – ISBN 978-80-8122-227-6.

Strevens, A. (2007). „Music and Movement for the early ears using Dalcroze Eurythmics,” *NAME Magazine* 22: <http://www.dalcroze.org.uk/resources/Article%20-%20Anita%201.pdf>

Szabó É. (2004). *A művészetterápiák és a szociális munka lehetséges kapcsolata.* In: *Szociális Munka,* 16. évf. 2. sz. 15-29. p.

Szőnyi E. (1998). *Zenei nevelési irányzatok a XX. században.* Tankönyvkiadó Vállalat, Budapest.

Szuzuki S. (2004). *A szeretet pedagógiája.* Budapest: Aelia Sabina Alapítvány.

Thompson, Billie M.; Andrews, Susan R. (2000). "An historical commentary on the physiological effects of music: Tomatis, Mozart and neuropsychology". *Integrative Physiological and Behavioral Science.* 35 (3): 174–188. doi:10.1007/BF02688778. PMID 11286370.

Tomatis, A. A. (1991). *Pourquoi Mozart?: essai.* Fixot. Párizs. ISBN- 2876451077

Tóth-Bakos A. (2014). *Zenetanulás színesen: a színes kotta módszer magyar nyelvű kiadványai.* *Parlando: zenepedagógiai folyóirat.* 2014/3. ISSN 2063-1979

Tóth-Bakos Anita, Csehiová Agáta (2016). Music and Brain - Music Training Transfer. INTED 2016 Proceedings: 10th International Technology, Education and Development Conference. – Valencia: IATED, 2016. - ISBN 978-84-608-5617-7. – ISSN 2340-1079, USB. 1726-1732 o. WoS.

Vető A., Ullrich, H. (1997). ULWILA Színeskotta – Tanári kézikönyv zeneoktatáshoz. Budapest: Down Alapítvány, 100 o.

Welch G. F., Biasutti M., MacRitchie, J., McPherson G. E., Himonides E. (2020): The Impact of Music on Human Development and Well-Being. *Frontiers in Psychology*. Year 2020/ volume 11. URL=<https://www.frontiersin.org/article/10.3389/fpsyg.2020.01246>. DOI=10.3389/fpsyg.2020.01246. ISSN=1664-1078

Zadnik, K., Habe, K. (2017). The developmental benefits of early music education: An evaluation study of the two Slovenian projects.

Zeleviová, J. (2007): Muzikoterapie. Praha. Portál. ISBN 8073672379